

TA'LIM TRANSFORMASIYASI VA INNOVATSION FIKRLASH TUSHUNCHASI

Narzillayeva Zarnigor Muxidinovna

Buxoro davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy dunyoda global va mintaqaviy miqyosda yuz berayotgan ta'lim transformasiyasi jarayonlari va uning markazida turgan innovatsion fikrlash kompetentligi tushunchalari tahlil qilinadi. Maqolada ta'lim transformasiyasining mohiyati, uning sabablari va maqsadlari, shuningdek, innovatsion fikrlashning ta'lim tizimidagi o'рни va ahamiyati, uning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda ushbu ikki tushuncha o'rtasidagi uzviy bog'liqlik va ularning bo'lajak mutaxassislarni tayyorlashdagi roli ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Ta'lim transformasiyasi, innovatsion fikrlash, kompetentlik, zamonaviy ta'lim, yangi pedagogik texnologiyalar, bilimlarga asoslangan jamiyat, kreativlik, muammolarni hal qilish.

Аннотация: В этой статье будут проанализированы процессы трансформации образования, происходящие в современном мире в глобальном и региональном масштабе, и концепции компетентности инновационного мышления, лежащие в его основе. В статье рассматривается сущность образовательной трансформации, ее причины и цели, а также место и значение инновационного мышления в системе образования, факторы, влияющие на его формирование. Исследование раскрывает неразрывную связь между этими двумя концепциями и их роль в обучении будущих специалистов.

Ключевые слова: образовательная трансформация, инновационное мышление, компетентность, современное образование, новые педагогические технологии, общество, основанное на знаниях, креативность, решение проблем.

Annotation: this article analyzes the processes of educational transformation occurring globally and regionally in the modern world and the concepts of competency of innovative thinking at its core. The article examines the essence of Educational Transformation, its causes and goals, as well as the role and significance of innovative thinking in the educational system, factors affecting its formation. The study reveals the inextricable relationship between these two concepts and their role in training prospective professionals.

Keywords: educational transformation, innovative thinking, competence, modern education, new pedagogical technologies, knowledge-based society, creativity, problem solving.

Kirish. XXI asr globalizatsiya, texnologik taraqqiyot va axborotlashuv asri bo'lib, bu o'zgarishlar jamiyatning barcha jabhalariga, jumladan, ta'lim tizimiga ham o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. Jahon hamjamiyati tobora ko'proq o'zgaruvchan, murakkab va noaniq bo'lib borayotgan dunyoda yashashga moslashishni taqozo etmoqda. Bunday sharoitda ta'lim tizimidan yangi talablar qo'yilmoqda – u nafaqat bilimlarni berish, balki shaxsning rivojlanishiga, uning zamonaviy talablarga moslashish qobiliyatini shakllantirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Shu bois, dunyoning ko'plab mamlakatlarida ta'lim tizimlarini tubdan o'zgartirish – transformasiya qilish jarayonlari boshlangan. Ta'lim transformasiyasi jarayonining markazida esa individning dunyoga bo'lgan munosabatini o'zgartiruvchi, yangi g'oyalar yaratishga va muammolarga ijodiy yondashishga undovchi innovatsion fikrlash kompetentligi turadi. Ushbu maqolada ta'lim transformasiyasi va innovatsion fikrlash

tushunchalari, ularning mohiyati, o'zaro bog'liqligi va zamonaviy jamiyat hamda ta'lim tizimi uchun ahamiyati ilmiy tahlil qilinadi.

Mavzuning dolzarbligi. Bugungi kunda texnologiyalar jadal rivojlanmoqda, iqtisodiyot global tus olmoqda, jamiyat murakkablashmoqda. Bunday sharoitda ta'lim tizimi statsionar bo'lib qola olmasligi kerak. U doimiy ravishda o'zgarib turishi, yangilanishi lozim. Mamlakatlar o'rtasidagi raqobat tobora kuchaymoqda. Bu raqobatda ilg'or bo'lish uchun yuqori malakali, ijodkor, muammolarni hal qila oladigan kadrlar tayyorlash zarur. Ta'lim transformasiyasi aynan shu kadrlar tayyorlashga yo'naltirilgan. Texnologiyalarning rivojlanishi (sun'iy intellekt, robototexnika, biotexnologiya va h.k.) yangi kasblarni yaratmoqda va mavjud kasblarning talablarini o'zgartirmoqda. Ta'lim transformasiyasi bu o'zgarishlarga moslashib, kelajakda talab qilinadigan kompetensiyalarni shakllantirishi kerak. Avvalgi bilimlarni egallashdan ko'ra, yangi bilimlarni tez o'zlashtirish, moslashish va hayot davomida o'rganish qobiliyati muhim ahamiyat kasb etmoqda. Innovatsion fikrlash bu qobiliyatning asosi hisoblanadi.

Dunyoda duch kelinayotgan global muammolar (iqlim o'zgarishi, suv tanqisligi, energiya xavfsizligi, ijtimoiy tengsizlik va h.k.) mavjud yechimlar bilan hal qilib bo'lmaydi. Ularga ijodiy, innovatsion yondashuvlar zarur. Ta'lim tizimi aynan shu ijodkor, innovatsion fikrlaydigan shaxslarni tarbiyalashi kerak. Raqamli texnologiyalar hayotimizning ajralmas qismiga aylangan. Bu texnologiyalardan samarali foydalanish, ularni rivojlantirish va yangiliklar yaratish uchun innovatsion fikrlash zarur. Ta'lim transformasiyasi faqat bilim berishdan tashqari, har bir shaxsning o'z salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishiga, o'zini namoyon etishiga, o'ziga ishonch hosil qilishiga yordam beradi. Innovatsion fikrlashga ega bo'lgan shaxslar jamiyat hayotida faol ishtirok etadi, o'z fikrini bildiradi, o'zgarishlarga hissa qo'shadi. An'anaviy ta'lim tizimlari ko'pincha faktlarni yodlashga urg'u beradi, bu esa o'quvchilarni passiv tinglovchiga aylantiradi. Transformasiya esa o'quvchini faol ishtirokchi, tadqiqotchi, ijodkorga aylantirishni nazarda tutadi. O'qituvchi faqat ma'lumot tarqatuvchi emas, balki yo'naltiruvchi, hamkor, motivatsiya beruvchi sifatida muhim rol o'ynaydi. Bu rollarni bajarish uchun o'qituvchining o'zi ham innovatsion fikrlashi va o'z faoliyatini o'zgartirishi kerak.

Ta'lim transformasiyasi¹ – bu ta'lim tizimini uning maqsadlari, mazmuni, shakllari, metodlari, boshqaruv tizimi va tashkiliy tuzilmasini tubdan o'zgartirish jarayonidir. Bu o'zgarishlar jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy, texnologik va madaniy rivojlanishidagi yangi talablarga javob berish maqsadida amalga oshiriladi. Transformasiyaning o'ziga xos sabablari mavjud bo'lib, ular quyidagilar bilan belgilanadi (1-rasmga qarang).

¹ Mualliflik yondashuvi

1-rasm. Transformasiyaning o'ziga xos sabablari

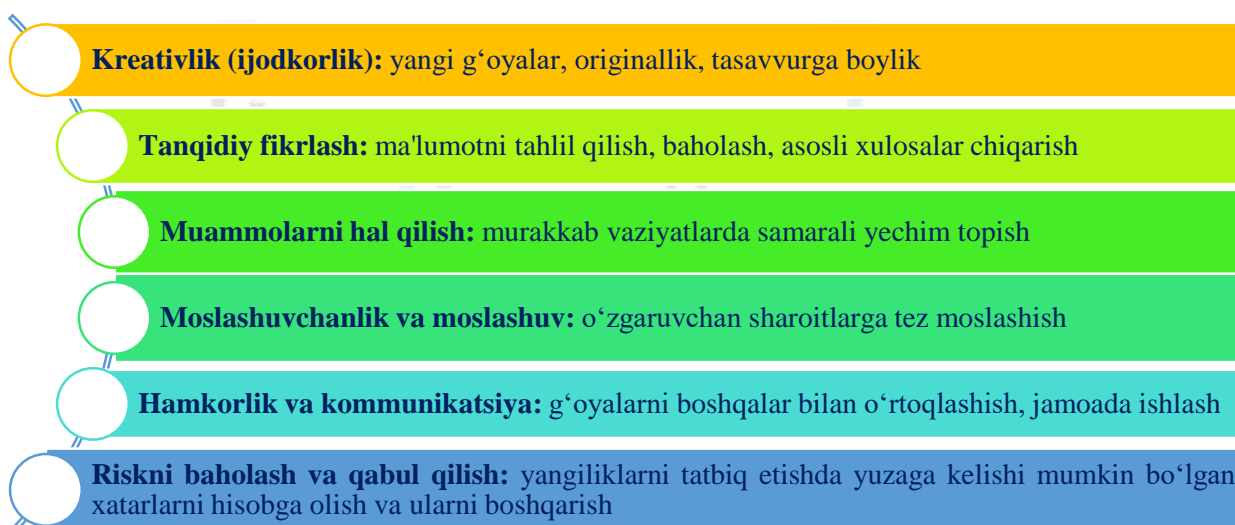
Ta'lim jarayonidagi transformasiyaning maqsadlari:

- shaxsning rivojlanishiga yo'naltirilgan ta'lim berish.
- hayot davomida o'rganishga tayyor, ijodkor va tanqidiy fikrlaydigan shaxslarni tarbiyalash.
- zamonaviy dunyo talablariga javob beradigan yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash.
- demokratik va insonparvar jamiyatni shakllantirishga hissa qo'shish.
- raqamli va bilimlarga asoslangan iqtisodiyotga moslashuvchan kadrlarni tayyorlash.

Ta'lim transformasiyasi doirasida o'qitish mazmuni, metodlari, baholash tizimi, o'qituvchi roli va o'quvchi faoliyatida tub o'zgarishlar yuz beradi.

Innovatsion fikrlash kompetentligi: Innovatsion fikrlash² – bu mavjud bilimlarni yangi g'oyalar, yechimlar va usullar yaratish uchun ijodiy tarzda qayta ishlash, muammolarga nostandart yondashish, yangiliklarga intilish va ularni amaliyotga tatbiq etish qobiliyatidir. Innovatsion fikrlash kompetentligi esa ushbu qobiliyatning amaliy faoliyatda namoyon bo'lishidir.

Innovatsion fikrlashning tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat bo'ladi (2-rasmga qarang).

2-rasm. Innovatsion fikrlashning tarkibiy qismlari

² Mualliflik yondashuvi

Ta'lim jarayonida pedagogda innovatsion fikrlashning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar mavjud bo'lib, ular quyidagilarni o'zida aks ettiradi:

- **Ta'lim muhiti:** Ijodiy va erkin muhit yaratilishi, bahslashish, savol berish rag'batlantirilishi.
- **O'qitish metodlari:** Loyihaviy faoliyat, muammoli o'qitish, munozaralar, ijodiy topshiriqlar.
- **Pedagogning roli:** O'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki yo'naltiruvchi, hamkor, motivatsiya beruvchi sifatida namoyon bo'lishi.
- **Oila va jamiyat:** Ijodkorlikni qo'llab-quvvatlovchi muhit.
- **Axborot resurslari:** Turli manbalardan foydalanish imkoniyati.

Milliy ta'lim dasturi hamda xalqaro tajribalar integratsiyasiga muvofiq ta'lim transformasiyasiga asoslangan holda pedagogning innovatsion fikrlashining o'zaro bog'liqligi zaruriy talablardan biri bo'lib, ta'lim transformasiyasi innovatsion fikrlashni rivojlantirish uchun zarur sharoitlarni yaratadi, innovatsion fikrlash esa transformasiya jarayonining muvaffaqiyatli bo'lishini ta'minlaydi. Bu quyidagilar bilan belgilanadi (3-rasmga qarang).

3-rasm. Milliy ta'lim dasturi hamda xalqaro tajribalar integratsiyasiga muvofiq ta'lim muvaffaqiyati

Bo'lajak o'qituvchilarda innovatsion fikrlashni shakllantirish – bu zamonaviy ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri hisoblanib, mazkur jarayonda turli ilm-fan sohalari, pedagogik yondashuvlar, metodlar, texnologiyalar va xalqaro tajribalarni integratsiya qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Integratsiya pedagogga dunyoqarashini kengaytirish, yangi g'oyalar topish, muammolarni ijodiy hal qilish va o'z kasbiy faoliyatini doimiy takomillashtirish imkonini beradi. Ushbu integratsiya asosida quyidagi natijadorlikka erishiladi:

Transformasiya innovatsion fikrlashni talab qiladi: Agar ta'lim tizimi o'zgarayotgan dunyo talablariga javob bermoqchi bo'lsa, u o'quvchilarda yangiliklarga intiluvchanlik, muammolarni hal qilish va ijodiy yondashish qobiliyatini shakllantirishi kerak. Eski yondashuvlar va usullar yangi talablarga javob bermaydi.

Innovatsion fikrlash transformasiyani kuchaytiradi: Innovatsion fikrlashga ega bo'lgan o'qituvchilar va o'quvchilar ta'lim tizimini o'zgartirishda faol ishtirok etadilar. Ular yangi metodlarni taklif qiladilar, o'z faoliyatlarini takomillashtiradilar va transformasiya jarayonini tezlashtiradilar.

Kompetentlikka asoslangan yondashuv: Zamonaviy ta'lim transformasiyasining asosiy yo'nalishlaridan biri – kompetentliklarga asoslangan ta'limdir. Innovatsion fikrlash esa bu kompetentliklarning eng muhimlaridan biridir. Uni rivojlantirish orqali shaxsni hayotga tayyorlash maqsadiga erishiladi.

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-10

Xulosa qilib aytganda, ta'lim transformasiyasi va innovatsion fikrlash tushunchalarining dolzarbligi zamonaviy jamiyatning dinamik rivojlanishi, texnologik taraqqiyot, global raqobat va shaxsning har tomonlama rivojlanishiga bo'lgan talablardan kelib chiqadi. Bu ikki tushuncha bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, kelajak avlodlarni yangi dunyoga tayyorlashning asosiy omillaridan hisoblanadi. Tadqiqot xulosalari asosida ta'lim transformasiyasi – bu zamonaviy jamiyatning tabiiy va zaruriy jarayonidir. U o'zgaruvchan dunyoda insonning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va kompetentliklarni shakllantirishga qaratilgan. Ushbu transformasiya jarayonining markazida esa innovatsion fikrlash kompetentligi turadi. Innovatsion fikrlash shaxsni nafaqat yangilik yaratishga, balki murakkab muammolarni hal qilishga, o'zgaruvchan sharoitlarga moslashishga va hayot davomida o'rganishga undaydi.

Ta'lim tizimini transformasiya qilishda o'qituvchining innovatsion fikrlashini rivojlantirish va o'quvchilarda ham ushbu qobiliyatni shakllantirish asosiy vazifa hisoblanadi. Faqat ta'limda innovatsiyaga yo'naltirilgan yondashuvlarga bizni kelajakka tayyorlay oladi va jamiyatning yanada taraqqiy etishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. **Hobsbaum, M. (2018).** Transforming Education: Rethinking the Role of the Teacher. (O'zbek tilidagi tarjimalari yoki shu mavzudagi mahalliy tadqiqotlar).
2. **M. Mirziyoyeva, G. Abduhamidova.** Ta'limda innovatsiya va transformatsiya. – Toshkent. (Agar bunday kitob mavjud bo'lsa.)
3. **Qodirov A.A.** Bo'lajak o'qituvchilarda innovatsion faollikni rivojlantirish. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2019.
4. **Sayidaxmedov N.S.** Innovatsion ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: Hobbi, 2007.
5. **Torrance, E. P.** Guiding Creative Talent. (Innovatsion fikrlash va kreativlikka oid manbalar).
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim va ilm-fan sohasidagi farmonlari, qarorlari hamda O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi.